

VERKIEZINGS PROGRAMMA

GROEN, LINKS, OPTIMISTISCH & VOORUITSTREVENDE

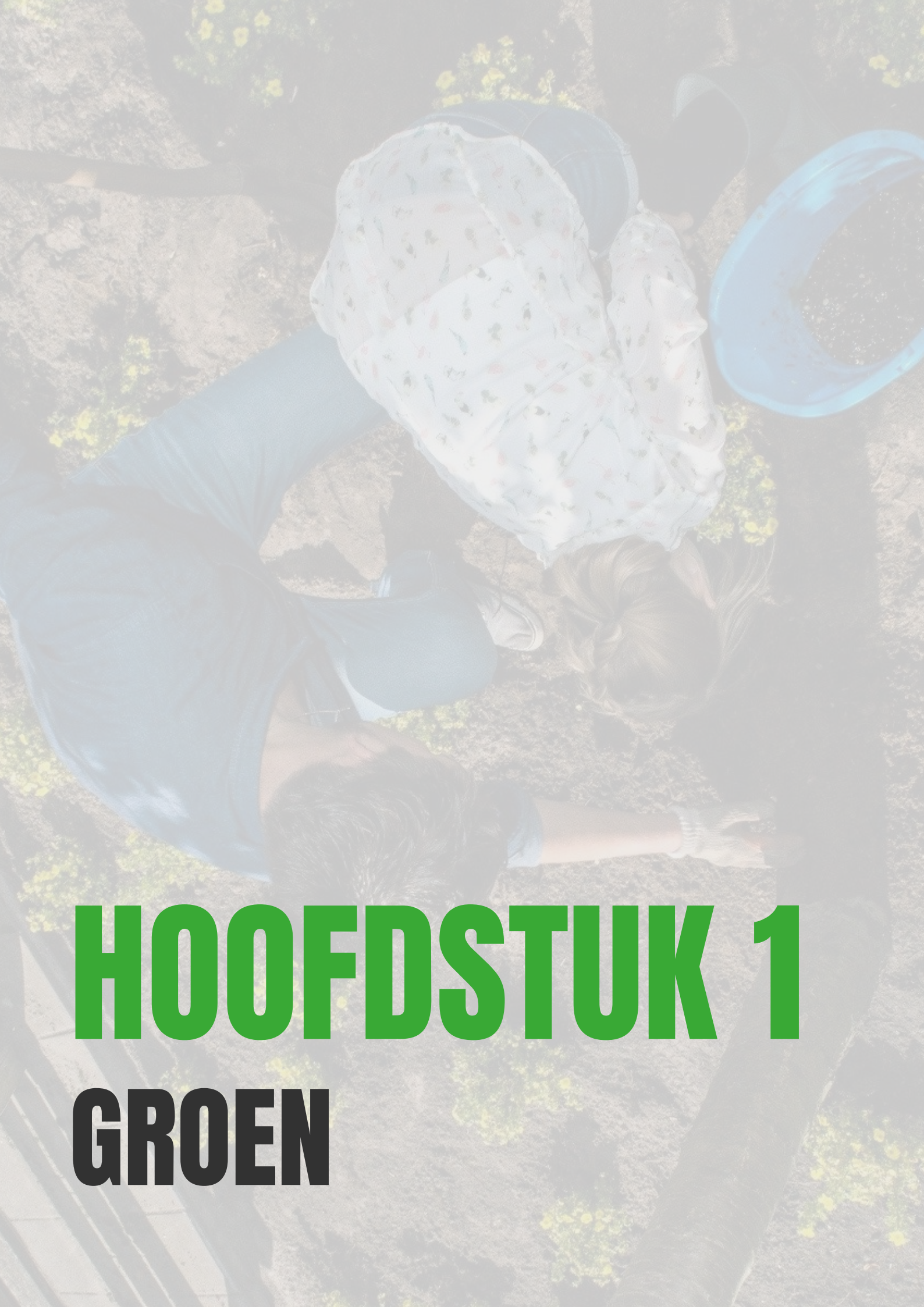
18/22

GROENLINKS
HELLENDOORN

“De mens heeft voor zijn geluk niet alleen het plezier van dingen nodig, maar ook hoop, vooruitgang en verandering.”

Bertrand Russell

Engels filosoof, wiskundige en Nobelprijswinnaar literatuur (1950) 1872-1970



HOOFDSTUK 1

GROEN

1 | Schone energie

De wereld bevindt zich midden in een ware energierevolutie. En dat heeft meerdere aanleidingen: Het besef dat fossiele brandstoffen op raken is breed ingedaald. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds meer zichtbaar; alleen ontkenners van de wetenschap en aanhangers van 'alternative facts' beweren nog anders. We willen voor onze energiebehoefte niet meer afhankelijk zijn van dubieuze regimes. We zien hoe Groningen letterlijk beeft door onze vraag naar aardgas. We willen schone lucht ademen. Schone energie is ook goed voor onze economie en levert werkgelegenheid op. Maar bovenal: niemand kan meer om de schone alternatieven heen: zon en wind ontwikkelen zich in rap tempo tot de goedkoopste energiebronnen en er zijn tal van innovatieve ontwikkelingen om op een duurzame wijze in onze energiebehoefte te voorzien.

Politici spreken mooie woorden over schone energie. Maar die mooie woorden lijken nog niet te leiden tot een succesvolle aanpak in deze verandering van energietijdperk. De klimaatdoelen van Parijs lijken nog ver weg, evenals de doelen uit het Nationale Energieakkoord. We investeren te weinig in duurzame energie en dreigen onze doelstellingen zoals vastgelegd in het Energieakkoord niet te halen.¹ Binnen Europa is alleen Frankrijk verder verwijderd dan ons land als het gaat om de doelstellingen voor 2020 en alleen Malta en Luxemburg wekken relatief minder schone energie op dan wij.² En dat terwijl een steeds groter deel van het bedrijfsleven en consumenten(groepen) de regering oproepen tot daadkracht, het voeren van effectief duurzaamheidsbeleid en het bieden van lange termijn zekerheid ten aanzien van investeringen in bijvoorbeeld schone energie.

En lokaal, in ons eigen Hellendoorn, bespeuren we dezelfde tendens. Er zit een grote kloof tussen goede bedoelingen en daadwerkelijke acties. Bijna alle politieke partijen geven in hun partijprogramma's aan schone energie belangrijk te vinden en er zijn hierover in het coalitieakkoord 2014-2018 grote woorden geschreven; we zouden zelfs streven naar een energieneutrale gemeente. Echter, in de praktijk stemden zowel het college als een meerderheid van de gemeenteraad tegen een concreet plan voor een windpark, terwijl we onze afspraken over vermindering van CO₂-uitstoot niet gaan halen. Sterker nog, we zijn alleen nog maar meer CO₂ gaan uitstoten.

Toch is GroenLinks Hellendoorn optimistisch. Overal om ons heen zien we dat het gebrek aan daadkracht van (veel) overheden anderen weer motiveert om met extra kracht de omschakeling naar schone energie te bewerkstelligen. Op mondiaal niveau zien we dat door het afhaken van Trump in het Parijsakkoord diverse Amerikaanse Staten juist hebben besloten om een tandje bij te schakelen als het om schone energie gaat. In Nederland zien we steeds meer inwoners en bedrijven in actie komen. En in Hellendoorn kunnen we ook nog steeds samen met onze inwoners de omslag maken. Het enig wat daarvoor nodig is, is actie. Van woorden naar daden.

Actiepunten

- 1 De gemeente Hellendoorn spreekt zo snel mogelijk na de verkiezingen uit dat Hellendoorn uiterlijk in 2040 klimaatneutraal is en maakt daarbij een werkplan waarin concreet staat welke maatregelen daar voor worden genomen en op welk moment.
- 2 De gemeente brengt de voortgang van deze stappen jaarlijks in kaart, evenals de concrete stappen die het komende jaar zullen worden genomen. Deze 'klimaatbegroting' wordt jaarlijks tegelijkertijd met de gemeentebegroting behandeld. De klimaatbegroting is, gezien de afspraken uit punt 1 bindend en als er een 'tekort op de klimaatbegroting' ontstaat, moet dit dus in het meerjarenperspectief worden weggewerkt door middel van extra acties.
- 3 De gemeente zorgt ervoor dat er in de periode 2018-2022 minstens voor 18 MW aan initiatieven voor schone energie wordt gerealiseerd (bovenop wat er nu al is). Dit kan door initiatieven op het gebied van wind en zon. Hiervoor wordt zo snel mogelijk na de verkiezingen een energieplan gemaakt waarin inwoners zelf kunnen meepraten én beslissen over de invulling van deze afspraken. Dit kan bijvoorbeeld volgens de werkwijze die de gemeente Utrecht hiervoor heeft ontwikkeld.³ windenergie kan wat ons betreft op elke plaats die daarvoor geschikt is worden gerealiseerd, mits er sprake is van goede participatiemogelijkheden voor omwonenden en andere belanghebbenden.
- 4 Niet iedereen kan zonnepanelen op zijn of haar woning plaatsen. Dit geldt bijvoorbeeld voor veel huurders, maar ook voor woningbezitters bij wie de ligging van de woning of de omgeving van de woning dit onmogelijk maakt. Daarom gaat de gemeente zonnecollectieven mogelijk maken. Lege daken van gemeentelijke gebouwen (zoals sporthallen) worden beschikbaar gesteld aan buurtbewoners om daar collectief een zonneparkje aan te leggen. Hiervoor wordt ook met de woningstichting overlegd. Ook wordt in overleg gegaan met bijvoorbeeld (agrarische) bedrijven, scholen en verenigingen om te kijken of zij ook hun daken hiervoor beschikbaar willen stellen. Uiteraard kunnen zij hier zelf ook van meeprofiteren. Inwoners profiteren als zij deelnemen aan een dergelijk zonnecollectief op gelijke wijze als mensen die hun panelen op eigen dak hebben liggen.
- 5 De gemeente maakt afspraken met de woningstichting, waardoor de woningstichting investeert in zonnepanelen op huurwoningen. De huurder sluit vervolgens een abonnement af, waarmee de investering wordt terugbetaald. Hierdoor wordt de energierekening een stuk lager en de huur iets hoger. Per saldo zullen hierdoor de woonlasten iets dalen en is de gebruikte stroom gegarandeerd schoon.
- 6 De gemeente zorgt ervoor dat alle nieuwbouw die zij zelf laat uitvoeren energieneutraal en gasloos wordt gerealiseerd. Bij nieuwbouw door derden stimuleert de gemeente dit, en maakt het waar mogelijk ook (financieel) aantrekkelijk om nieuwbouw energieneutraal en gasloos uit te voeren.

7 De gemeente richt een Energiefonds op, in de vorm van een stichting die onafhankelijk kan opereren. Dit fonds biedt financiële ondersteuning aan Hellendoornse ondernemers en organisaties (zoals woningstichting, verenigingen etc.) met duurzame ambities in de vorm van leningen, garanties en participaties. Dit maatschappelijk fonds denkt actief mee om haalbare, maar moeilijk financierbare projecten, tóch mogelijk te maken. De gemeente stelt voor dit fonds middelen beschikbaar, waarbij zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van het principe van het 'revolving fund' zodat de middelen die de energiemaatregelen besparen opnieuw kunnen worden ingezet.

8 De gemeente biedt voor alle koopwoningen een gratis energiescan aan.

9 De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld en zorgt ervoor dat haar eigen gebouwen voor 2022 energieneutraal zijn.

10 De gemeente houdt aan haar afspraken vast dat er niet zal worden meegewerkt aan de winning van schaliegas en andere vormen van fracking binnen onze gemeentegrenzen. De gemeente gebruikt ook geen gassen die uitkomst zijn uit fracking.

11 De gemeente is terughoudend met het toestaan van grootschalige initiatieven op het gebied van mestvergisting. Mestvergisting belemmert de omslag naar een meer duurzame vorm van landbouw. Daarnaast kan het, indien grootschalig toegepast, risico's voor gezondheid en omgeving met zich meebrengen. Wanneer een initiatief voor mestvergisting kleinschalig is en kan leiden tot een gesloten systeem op een agrarisch bedrijf of enkele bij elkaar gelegen agrarische bedrijven, kan de gemeente hier wel aan meewerken, mits er geen mest van elders hoeft te worden gehaald om de mestvergister rendabel te maken.

12 De gemeente werkt niet mee aan initiatieven voor CO₂-opslag in onze bodem. Enerzijds omdat CO₂-opslag slechts symptoombestrijding is in de transitie naar schone energie, omdat we er beter voor kunnen zorgen dat deze CO₂ überhaupt niet wordt uitgestoten. En anderzijds omdat CO₂-opslag nog in de experimenteerfase zit en daarom volgens GroenLinks niet in of bij de bebouwde wereld moet plaatsvinden.

13 Bij het invoeren van de Omgevingswet krijgt de gemeente meer mogelijkheden om duurzaamheidseisen te stellen. GroenLinks vindt dat de gemeente hier goed gebruik van moet maken, zeker bij nieuwe vestiging of nieuwbouw van bedrijven. Dat is beter voor het klimaat, onze omgeving en uiteindelijk ook voor de inwoners bedrijven zelf.

14 De gemeente zorgt ervoor dat alle zaken rondom energie en klimaat bij één wethouder komen te liggen.

15 De gemeente neemt de effecten op klimaat en energie van elk voorstel standaard op in de beleidsvoorstellen.

2 | Een schone leefomgeving.

2.1 | Naar 0% afval en 100% recycling

Grondstoffen zoals ijzer, andere metalen en mineralen, (aard)gas en (aard)olie raken op. Maar nog steeds verspillen wij ontzettend veel grondstoffen, door ze als afval weg te gooien in plaats van opnieuw te gebruiken. We moeten toe naar een samenleving waarin afval niet meer bestaat, doordat afval weer als grondstof voor andere producten dient.

Actiepunten

- 1 De gemeente helpt inwoners om hun afval nog verder te scheiden en zo de hoeveelheid (rest)afval te verminderen. Dit kan door nieuwe innovaties en technieken goed te volgen en te introduceren, maar zeker ook door inwoners zelf te vragen naar hun ideeën.
- 2 De gemeente moet meer en betere voorlichting geven over welk afval in welke container mag, of waar dit afval kan worden ingezameld. Dit kan bijvoorbeeld door deze informatie toe te voegen aan de afval-app van de gemeente of door stickers voor op de containers huis-aan-huis te bezorgen.
- 3 De gemeente moet ervoor zorgen dat in de lente en in de herfst, als er veel tuinafval is, dit centraal kan worden ingezameld in wijken en kernen. Dit voorkomt dat in deze seizoenen veel groenafval in de restcontainer verdwijnt. Ook hierbij kunnen groepen inwoners of bedrijven worden betrokken.
- 4 De gemeente start zo snel mogelijk met een experiment om luiers en incontinentiemateriaal gescheiden in te zamelen.
- 5 De gemeente gaat inwoners, bedrijven, organisaties en scholen die er in slagen om hun hoeveelheid restafval terug te brengen belonen. Hoe minder restafval, hoe minder kosten.
- 6 De gemeente stimuleert winkeliers om de hoeveelheid afval die zij meegeven in de vorm van verpakkingsmateriaal te reduceren. Hiervoor worden afspraken gemaakt met winkeliersverenigingen.

2.2 | Geen vervuiling door licht, geluid en/of stoffen

De gemeente stimuleert een schone en nette leefomgeving onder andere door:

- 1 Voor openbare aankondigingen in de openbare ruimte strenger te zijn in het toestaan van o.a. billboards. De gemeente handhaaft ook streng op tijdige verwijdering. In plaats van billboards te stimuleren, plaatst de gemeente extra plakzuilen.
- 2 Samen met scholen, bedrijven (zoals supermarkten, McDonalds) en inwoners een plan opstellen om de problematiek rondom zwerfafval aan te pakken. De gemeente betreft hier verenigingen bij en beloont de deelnemende partijen. De gemeente zorgt er in elk geval voor dat bij alle bankjes een prullenbak staat die op tijd geleegd wordt.

3 In de openbare ruimte afval gescheiden in te zamelen met behulp van nieuwe afvalbakken zoals tulpafvalbakken.

4 Lichtvervuiling zoveel mogelijk te beperken o.a. door alleen verlichting toe te passen waar nodig en door toepassing van slimme verlichtingstechnieken. 5. Actief uit dragen dat (commercieel) vliegen met drones boven de bebouwde kom verboden is. 6. Zich maximaal te blijven verzetten om laagvliegroutes over ons grondgebied als gevolg van de openstelling van vliegveld Lelystad te voorkomen en werkt hiervoor zo goed mogelijk samen met andere overheden en organisaties als HoogOverijssel.

2.3 | Circulaire economie

Een andere manier om de hoeveelheid afval drastisch te verminderen is de circulaire economie. De circulaire economie is een economisch systeem dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waarde vernietiging te minimaliseren.

Dit biedt, naast dat het goed is voor het milieu, bedrijven ook grote kansen: ondernemers worden minder afhankelijk van de sterk fluctuerende grondstofprijzen, de werkgelegenheid zal groeien, bedrijven versterken elkaar en de prijzen zullen dalen. GroenLinks vindt dan ook dat de gemeente moet doen wat ze kan om de circulaire economie te stimuleren.

Actiepunten

1 De gemeente stelt een beleidsnota circulaire economie op. 2. De gemeente informeert haar inwoners, bedrijfsleven en kennisinstellingen, en faciliteert, verbindt en motiveert om gezamenlijke initiatieven te nemen voor de circulaire economie. 3. De gemeente doet hiervoor inspiratie op bij gemeenten die al veel verder zijn op dit gebied, zoals Amsterdam, Utrecht, of Venlo. 4. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met circulair inkoop- en aanbestedingsbeleid, waardoor leveranciers zullen volgen.

3 | Onze groene leefomgeving

Hellendoorn is een groene gemeente, en daar zijn we trots op. Samen moeten we er voor zorgen dat onze gemeente groen blijft, ook in de bebouwde omgeving. Hoe meer groen, hoe beter dat is voor de biodiversiteit, klimaat- en luchtkwaliteit. Een groene omgeving maakt mensen gezonder⁴ en helpt kinderen bij hun (cognitieve) ontwikkeling.⁵ Daarnaast zijn mensen in een groene omgeving gelukkiger.⁶

3.1 | Behoud en herstel van biodiversiteit

De wereldwijde achteruitgang van biodiversiteit baart ons ernstig zorgen. Biodiversiteit is de pijler van al het leven op aarde. “Biodiversiteit”, sprak Jan Pronk als speciale VN-afgevaardigde op de wereldconferentie over Duurzame Ontwikkeling in Johannesburg (2002), “is de biologische levensverzekering van de mensheid.”

Biodiversiteit heeft ook een belangrijke economische waarde.

- Biodiversiteit bevordert gezondheid en kwaliteit van het leven;
- Dankzij biodiversiteit ontstaat een aantrekkelijke gezonde leefomgeving waar mensen graag wonen, werken en verblijven;
- Recreatie en toerisme worden aangetrokken door gebieden met een hoge biodiversiteit;
- Productie uit land- en tuinbouw wordt mogelijk gemaakt (dankzij o.a. bestuiving door bijen);
- Biodiversiteit zorgt voor een bufferende werking (bv water, vervuiling, luchtkwaliteit).

Biodiversiteit is het natuurlijk kapitaal van de maatschappij. Als gevolg van ons menselijk handelen zijn we sterk aan het interen op dat natuurlijk kapitaal, hier in Hellendoorn en elders op aarde: we verbruiken meer dan wat de natuur aan kan.

Daarom wil GroenLinks onze groene leefomgeving waar nodig herstellen en nog verder versterken. Voor onszelf, maar ook voor volgende generaties. En ons handelen heeft ook positieve effecten op de biodiversiteit elders.

Actiepunten

1 De gemeente stimuleert of draagt bij aan herstel van droge en natte verbindingzones (via onder andere beken, waterlopen, dekzandruggen, groenstroken, houtwallen en singels om relaties tussen (natuur)gebieden te versterken en isolatie van populaties op te heffen.

2 De gemeente gaat zo veel mogelijk ecologisch bermbeheer toepassen.

3 De gemeente vervangt op termijn bestaande bomen door meer vrucht- en drachtbomen en/of legt pluktuinen aan.

- 4 De gemeente zaait waar mogelijk bermen en andere gronden in met akker- en bloemgewassen.
 - 5 De gemeente betreft zoveel mogelijk inwoners en organisaties bij het vergroten van de biodiversiteit en stimuleert ze om met (buurt)projecten en adviezen te komen.
 - 6 De gemeente stimuleert om gebiedseigen water en regenwater vast te houden d.m.v. wadi's, oevers, afkoppeling hemelwater van rioolstelsel e.d.
 - 7 De gemeente stimuleert het vergroenen van industrieterrein 't Lochter met medewerking van bedrijven (groendaken, wateropvang e.d.).
 - 8 Investeren in nestgelegenheid (bijvoorbeeld nestkasten, nest-dakpannen en dergelijke).
-

3.2 | Openbaar groen en groenonderhoud

GroenLinks wil dat de gemeente openbaar groen binnen de bebouwde kom nog verder versterkt. Hierin is een actieve rol van onze inwoners onmisbaar.

Actiepunten

- 1 De gemeente gaat de mogelijkheden tot groenonderhoud door inwoners en verenigingen, zoals dat nu in Haarle en Hulsen al gebeurt, verder uitbreiden waar behoefte is.
 - 2 De gemeente maakt initiatieven voor het aanleggen en onderhouden van moestuinen op ongebruikte gemeentegrond mogelijk.
 - 3 De gemeente past op haar eigen gebouwen waar mogelijk het concept van geveltuinen⁷ of groene daken (daar waar zonne-energie onmogelijk is) toe en stimuleert anderen dat ook te doen.
 - 4 De gemeente stimuleert en organiseert de vergroening van schoolpleinen, leerlingen, ouders en de buurt krijgen hierin een actieve rol.⁸
 - 5 De gemeente organiseert samen met andere partijen jaarlijks een actie "Tegel eruit, plant erin" zoals de gemeente Alphen aan den Rijn dat bijvoorbeeld ook doet.⁹ Doel van deze actie is vergroenen in plaats van verstenen.
 - 6 Het centrum van Nijverdalen wordt waar mogelijk verder vergroend, waarbij speciale aandacht moet zijn voor het Henri Dunantplein.
 - 7 De gemeente gebruikt geen chemische bestrijdingsmiddelen en deelt haar ervaringen met alternatieve bestrijdingswijzen actief met inwoners.
-

3.3 | Natuurbeheer

Een natuurrijke omgeving als die in Hellendoorn blijft niet vanzelf bestaan. Daar is continue inspanning voor nodig, op allerlei terreinen. In dit programma is al het een en ander gezegd over bijvoorbeeld de relatie tussen mobiliteit en natuur, landbouw en natuur en natuur in de bebouwing. Aanvullend hierop willen wij de volgende punten realiseren:

Actiepunten

- 1 Hellendoorn gaat met andere gemeenten en de provincie in overleg om ecologische verbindingen te maken tussen onze natuurgebieden en die in andere gemeenten.
 - 2 De gemeente staat geen gemotoriseerde sporten zoals rally's toe in natuurgebieden. Wandelen-, hardlopen en fietsen zijn juist wel goed mogelijk, en hier wordt in overleg met de sportwereld en natuurbeherende organisaties vorm aan gegeven.
-

4 | Mobiliteit op duurzame wijze

Hellendoorn heeft de afgelopen jaren zwaar geïnvesteerd in bereikbaarheid en mobiliteit. Helaas zijn bijna al deze investeringen gericht op de automobilist. De gemeente heeft zelfs miljoenen euro's geleend, bovenop onze toch al forse schuldenlast, om nieuwe wegen aan te leggen waarvan het nut en noodzaak op zijn minst discutabel waren.

GroenLinks vindt dat het nu tijd wordt om de fietser, de voetganger en het openbaar vervoer centraal te stellen. Dat past ook veel beter bij de groene, toeristische gemeente die we willen zijn. Daarnaast doen we hiermee gelijk een grote investering in het verbeteren van de luchtkwaliteit en de gezondheid.

Natuurlijk wil GroenLinks best investeren in autowegen, mits dat investeringen zijn die knelpunten die de verkeersveiligheid belemmeren oplossen. Hierbij denken we onder andere aan de knelpunten op de N35 bij Haarle, zeker omdat hier ook de veiligheid van (overstekende) fietsers en voetgangers in het geding is.

GroenLinks vindt ook dat we als gemeente veel harder moeten inzetten op de revolutie in de vervoerswereld. Binnen afzienbare tijd zal het autorijden geheel elektrisch zijn en maken we geen gebruik meer van fossiele brandstoffen. De opmars van elektrische fietsen is ook niet meer te stuiten. Daar moet de gemeente veel harder dan nu op voorsorteren.

Tenslotte wil GroenLinks dat de gemeente zich maximaal inspant om het openbaar vervoer te verbeteren. Met het treinverkeer zijn daar al grote stappen voor gezet, maar mede door de provincie blijft het openbaar vervoer onder druk staan.

Actiepunten

- 1 Waar mogelijk worden fietspaden verbreed.
- 2 De gemeente is terughoudend met het gebruik van paaltjes en andere obstakels op fietspaden. Fietspaden dienen zo uitnodigend en comfortabel mogelijk te zijn.
- 3 Op doorgaande fietsroutes krijgt de fietser voorrang op het autoverkeer.
- 4 De gemeente zet maximaal in op vrij liggende fietspaden en/of autovrije fietsroutes waar dit nog niet gerealiseerd is. De gemeente start hierbij op de routes waar veel fietsverkeer is, waaronder routes waar veel (school)kinderen fietsen.

- 5 De gemeente legt een vrijliggend fietspad aan tussen Daarle en Daarlerveen.
- 6 In het centrum van Nijverdal wordt in samenwerking met andere partijen een bewaakte en overdekte fietsenstalling gerealiseerd, het liefst bemand door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
- 7 In alle kernen wordt, in samenwerking met anderen, geïnvesteerd in oplaadpunten voor e-bikes, scootmobielen en andere elektrische voertuigen. Deze oplaadpunten werken op zonnepanelen.
- 8 De gemeente gaat veel meer dan nu investeren in laadpalen voor elektrische auto's.
- 9 Het centrum van Nijverdal, inclusief de Grotestraat tussen de Regenboogkerk en de rooms-katholieke kerk, worden zo autoluw mogelijk. Het liefst zien we dit stuk Grotestraat autovrij. In het centrum moeten fietsers en voetgangers centraal staan. Zo transformeren we het centrum naar een aantrekkelijk verblijfsgebied.
- 10 GroenLinks wil een Groene Fietsen Plan. Concreet betekent dit dat mensen (elektrische) fietsen en steps kunnen huren tegen een laag bedrag in het centrum van Nijverdal, in de buurt van de Paarse Poort, aan de Holtense kant van de Sallandse Heuvelrug aan de Toeristenweg en in het centrum van Holten. De gehuurde fietsen kunnen op elk van deze 4 punten weer worden ingeleverd. Hierdoor stimuleren we de toeristische waarde van de Sallandse Heuvelrug, versterken we de verbinding tussen de Sallandse Heuvelrug en ons centrum en worden we als gemeente nog gastvrijer. De gemeente lanceert dit plan en treedt in overleg met alle benodigde partijen, zoals ondernemers en de gemeente Rijssen-Holten. Ook bij dit project worden mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt betrokken.
- 11 De Toeristenweg kan gesloten worden met een slagboom. Overdag wordt zo sluipverkeer tegen gegaan. 's-Nachts kan de weg gesloten blijven. Toeristen kunnen bijvoorbeeld bij Natuurdiorama in Holten of bij Buitencentrum Sallandse Heuvelrug in Nijverdal een kaartje kopen. De afsluiting van de weg scheelt jaarlijks heel veel dierenlactoffers en brengt de rust terug voor natuurliefhebbers.
- 12 De gemeente laat de noord-zuidverbinding zoals deze nu is en breidt deze niet verder uit tussen Hellendoorn en de Baron van Sternbachlaan. Dit vanwege het gebrek aan nut en noodzaak, omdat het financieel onverantwoord is en vanwege de grote inbreuk op de natuur in dit gebied.
- 13 De gemeente gaat ervoor zorgen dat scooters en bromfietsen van het fietspad naar de rijbaan worden verplaatst.
- 14 De gemeente spant zich er maximaal voor in dat het station van Daarlerveen open blijft.
- 15 De gemeente spant zich er maximaal voor in dat het streek- en buurtbusvervoer minimaal op het peil van 2017 wordt gehouden en waar mogelijk wordt uitgebreid.
- 16 De gemeente zorgt voor goed onderhoud van fiets- en wandelpaden in natuurrijke gebieden.

17 De gemeente is voor haar mobiliteitsbeleid continu in overleg met o.a. de Fietsersbond, organisaties die de belangen van voetgangers en wandelaars behartigen, plaatselijk belangen en de dorpsraad Hellendoorn.

18 Knelpunten in de verkeersveiligheid, zowel op autowegen als bijvoorbeeld de black spots voor fietsers, worden voor 2022 opgelost. Het betreft hier o.a. de rotonde Helmkruidlaan, de kruising achter Wibbelink, de kruising Smidsweg – Molenweg, de kruising Smidsweg – Rijssensestraat en de kruising G.H. Kappertstraat/Tijhuiserve in Hulsen).

5 | Wonen

Het is goed wonen in de gemeente Hellendoorn. De omgeving is hier prachtig en het niveau van onze voorzieningen is overall relatief hoog. GroenLinks wil dat zo houden, ook voor de toekomst. We zijn voorstander van pluriforme wijken waar mensen prettig met elkaar samenleven. Hiervoor moet er niet alleen geïnvesteerd worden in de fysieke woonomgeving, maar ook in de sociale structuren in wijken en kernen.

Onze huizenvoorraad moet worden gemoderniseerd. Omdat mensen steeds langer thuis (moeten) blijven wonen, dienen woningen zoveel mogelijk levensloopbestendig zijn. Ook vraagt de energietransitie de nodige aanpassingen. De samenstellingen van huishoudens verandert daarnaast snel. Zo zijn er nog nooit zoveel eenpersoonshuishoudens geweest als nu. Daar moeten we op inspelen. GroenLinks vindt het bovendien belangrijk dat er genoeg woningen beschikbaar zijn in de kleine kernen, zodat jongeren niet noodgedwongen moeten verhuizen naar elders. Gemeente breed moeten voldoende, geschikte en betaalbare huizen voorhanden zijn.

Actiepunten

- 1 Alle nieuwbouw wordt liefst energieneutraal en minstens zo energiezuinig mogelijk om de woonlasten zo laag mogelijk te houden.
- 2 De gemeente zorgt voor gemengde wijken met koopwoningen in diverse prijsklassen en huurwoningen door elkaar.
- 3 Bij nieuwbouw verkiest de gemeente inbreiding voor uitbreiding. We moeten zuinig zijn op onze groene ruimte.
- 4 De gemeente stimuleert het ombouwen van leegstaande (kantoor)gebouwen naar betaalbare woningen met lage energielasten.
- 5 De gemeente zet maximaal in op levensloopbestendig bouwen.
- 6 Inwonersinitiatieven als bouwen in Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) blijft mogelijk. De gemeente gaat inwoners echter wel actief informeren over de mogelijkheden binnen CPO. Dit wordt nu vaak nog teveel aangevlogen vanuit de gedachte van vrije aannemer keuze. Inwoners kunnen binnen CPO echter ook een woning bouwen in eigen beheer, zelf onderaannemers inschakelen en de coördinatie óf zelf uitvoeren óf hiervoor een uitvoerder/opzichter inhuren.

- 7 Welstandseisen worden zoveel mogelijk beperkt tot het strikt noodzakelijke.
 - 8 Steeds meer mensen willen kleinschalig en duurzaam wonen. De gemeente onderzoekt daarom de behoefte naar 'tiny houses'¹⁰ en start indien mogelijk een pilot.
-

6 | Groene economie

GroenLinks gelooft in de kracht van een groene economie. Dat is binnen nu en korte tijd de enige concurrerende economie. Een groene economie is circulair, natuurinclusief en ecologisch duurzaam. In een groene economie kunnen we op duurzame wijze ons geld verdienen en zijn we veel minder afhankelijk van anderen. Een groene economie zorgt ook voor meer werkgelegenheid, zowel voor lager als hoger opgeleiden. Dat is dan ook waar de gemeente keihard aan moet blijven werken: een groene economie die zo lokaal mogelijk is georganiseerd. Daarvoor moeten we niet alleen investeren in mogelijkheden voor bedrijven en instellingen, maar vooral ook in mensen. Verder moet er de komende tijd hard verder worden gewerkt aan de verdere uitwerking van het Masterplan voor het centrum van Nijverdal. Het Masterplan is een totaalpakket aan maatregelen, die moeten worden uitgevoerd door zowel de gemeente als door pandeigenaren, winkeliers en Op naar Nijverdal. GroenLinks vindt dat hier stevig op moet worden ingezet, want met alleen het afschaffen van betaald parkeren komen we er niet.

Actiepunten

- 1 De gemeente zorgt ervoor, gebaseerd op de gedachte van de al eerder beschreven circulaire economie, dat bedrijven zich in Hellendoorn willen vestigen en dat er daardoor meer lokaal werk ontstaat voor zowel lager als hoger opgeleiden.
- 2 De gemeente ontwikkelt bedrijventerrein 't Lochter III op basis van circulaire economie en initiatieven op het gebied van schone energie tot een "Green Tech Valley" aan de Regge en zet dit ook zo in de markt, zodat we ons bedrijventerrein duidelijk onderscheidend kunnen positioneren ten opzichte van andere bedrijventerreinen in de regio. Hierdoor kunnen we concurreren op inhoud en hoeven we niet te stunten met grondprijzen.
- 3 De gemeente brengt bedrijven en instellingen bij elkaar om samen initiatieven te ontplooiën ter bevordering van de ontwikkeling van werknemers, in het kader van 'een leven lang leren'.
- 4 De gemeente zorgt ervoor dat het hele Masterplan Centrum Nijverdal wordt uitgevoerd. De gemeente neemt hierin de regie.
- 5 De gemeente stimuleert het verduurzamen van winkelpanden. Dat doet ze door bijvoorbeeld advies te geven over slimme verlichtingsplannen en te motiveren dat winkeldeuren niet continu open staan. Ook probeert de gemeente het aandeel Fair Trade winkels te vergroten samen met de werkgroep.

6 De gemeente laat beslissingen over zondagsopenstelling over aan winkeliers en ondernemers en inwoners en geeft dit dus vrij. Mensen kunnen prima zelf beslissen of zij hun winkel willen openstellen dan wel willen winkelen op zondag. Wel faciliteert de gemeente een platform waar inwoners en winkeliers hierover met elkaar in gesprek kunnen gaan zodat ook behoeften duidelijk worden en afstemming mogelijk wordt gemaakt.

7 | Toerisme en Recreatie

Hellendoorn is een toeristische gemeente. Mensen uit heel Nederland en daarbuiten verblijven hier graag vanwege onze prachtige natuurlijke omgeving en vanwege de gastvrijheid van onze inwoners. Daarnaast worden er door Hellendoorners talloze evenementen georganiseerd met een (inter)nationale uitstraling. Dat zijn ook de waarden die we als gemeente moeten uitdragen in ons toeristisch beleid: groen, gastvrijheid en beleven. Dat bevordert onze uitstraling, maar ook de lokale economie.

Actiepunten

- 1 De verbinding tussen het centrum van Nijverdal en de Sallandse Heuvelrug moet verder worden versterkt, onder andere door het in dit programma genoemde Groene Fietsenplan, door het Masterplan en door nieuwe initiatieven van inwoners, bedrijven en organisaties.
 - 2 De gemeente Hellendoorn heeft nauwelijks hotelcapaciteit en ook geen grootschalige congresfaciliteit, terwijl onze omgeving zich hier wel uitstekend voor leent. De gemeente gaat hier actief acquisitie op plegen.
 - 3 In de samenwerking als het gaat om toerisme en recreatie moet niet alleen worden gekeken naar Twente, maar ook naar Salland. Hier valt nog flink winst te boeken.
 - 4 Er moet periodiek overleg worden georganiseerd door de gemeente met winkeliers, ondernemers en de horeca. Op deze manier kan beter worden opgehaald wat er speelt en kan de gemeente hier beter maar vooral ook sneller op inspelen.
 - 5 De gemeente stimuleert schone initiatieven zoals de Heideslak, om ervoor te zorgen dat iedereen van de natuur op de Sallandse Heuvelrug kan genieten.
-

8 | Landbouw

GroenLinks maakt zich sterk voor duurzame landbouw en eerlijke voeding. Wij willen dat mensen 'baas op eigen bord' worden en dat boeren worden geholpen om de omslag te maken in de onvermijdelijke omslag in de landbouw naar kleinschalig en (meer) biologisch en natuurinclusief boeren.

Op dit moment zitten boeren vast in een systeem van schaalvergroting. Als ze willen overleven moeten ze hier wel in mee. Het feit dat consumenten niet bereid lijken om eerlijke prijzen voor voedingsmiddelen te betalen maakt het geheel nog complexer.

Deze 'race to the bottom' is slecht voor het milieu en klimaat wereldwijd. De ecologische voetafdruk van de landbouw is enorm. In Zuid-Amerika worden complete bossen gekapt voor het veevoeder dat we hier gebruiken, en dieren en vlees worden over de hele wereld getransporteerd. Maar het huidige systeem is ook slecht voor dieren, voor de biodiversiteit (zie bijvoorbeeld weidevogels), maar ook voor boeren zelf. Zij kunnen vaak nauwelijks nog hun hoofd boven water houden.

De landbouw heeft niet voor niets de laatste jaren en decennia met grote problemen te kampen gehad. Veeziekten, affaires met bestrijdingsmiddelen (zoals Fipronil) en stalbranden hebben tot enorme aantallen dierenlachtoffers geleid en vele boerengezinnen hebben daar ook door flink door geleden.

Maar dat kan echt anders. GroenLinks ziet in de landbouw vooral kansen. Als het ons lukt om stappen te zetten richting een duurzame landbouw, is dat goed voor boeren, consumenten, dieren en onze omgeving. Mensen kunnen dan weer baas worden over eigen bord en kunnen hun voedsel weer vertrouwen. Dieren hebben een beter leven in een kleinschalige omgeving en boeren krijgen weer een eerlijke prijs voor hun producten.

Maar boeren kunnen dat niet alleen. Om hier naartoe te werken, moet Hellendoorn, zeker als plattelandsgemeente die wij zijn, als een bondgenoot naast de boeren gaan staan en samen de weg inslaan naar een nieuw landbouwsysteem.

Actiepunten

- 1 De gemeente helpt boeren die de omslag willen maken naar duurzaam en biologisch boeren.
- 2 Hellendoorn staat geen megastallen toe in de gemeente en grijpt alle mogelijkheden aan om vestiging te voorkomen.
- 3 De gemeente geeft maximaal steun aan boeren die hun bedrijfsvoering willen verduurzamen, die investeren in dierenwelzijn of die hun bedrijvigheid verbreden met natuurinclusieve productie, boerencampings, erfwinkels, zorgboerderijen en andere vormen van plattelandsontwikkeling.
- 4 De gemeente maakt samen met boeren, supermarkten en groene organisaties plannen om het gebruik van bestrijdingsmiddelen zo veel mogelijk terug te dringen, de biodiversiteit op het platteland te bevorderen en de weidevogelstand te verbeteren, bijvoorbeeld door aanleg van vogelakkers en kruiden- en bloemrijke weilanden en akkerranden en van daaruit de productie, verwerking en verkoop van streekeigen producten mogelijk te maken, bijvoorbeeld via lokale coöperaties.
- 5 Rondom kwetsbare natuurgebieden zoals de Sallandse Heuvelrug worden intensieve veehouderij en intensieve bemesting waar mogelijk beperkt vanwege de grote hoeveelheid stikstofverbindingen die daarbij vrijkomen waar natuurgebieden aan onder door dreigen te gaan.

6 De gemeente maakt samen met boeren plannen om effectief samen te werken in het behoud en verbeteren van het landschap. Dit geeft tevens een positieve impuls aan de vergroting van de biodiversiteit en de onderlinge verbinding van de natuurgebieden in de gemeente.

7 De gemeente organiseert ondersteuning voor agrariërs die willen stoppen, zodat zij zo goed mogelijk worden geholpen en de gemeente ook de kans krijgt om de omgeving duurzaam in te richten.

9 | Dierenwelzijn

GroenLinks vindt dat we goed om moeten gaan met het welzijn van dieren. Zij hebben weliswaar zelf geen stem, maar verdienen het om goed behandeld te worden. Er is nog genoeg te ondernemen om dierenwelzijn te verbeteren. GroenLinks wil dan ook de volgende maatregelen nemen:

Actiepunten

- 1 De gemeente gaat beleid maken rondom dierenwelzijn (dat is er nu nog niet).
 - 2 De gemeente werkt niet mee aan het houden en fokken van nertsen en andere (pels)dieren met als doel het verkrijgen van (een deel van) hun pels of vacht.
 - 3 Mishandeling en verwaarlozing van dieren wordt in Hellendoorn consequenter opgespoord en bestraft.
 - 4 De gemeente gaat streng handhaven op brandveiligheid in stallen en maakt hier een actieplan voor.
 - 5 De gemeente spant zich er voor in dat plezierjacht wordt verboden. Beheersjacht is alleen onder strenge voorwaarden toegestaan bij ernstige schade of bedreiging van de volksgezondheid of veiligheid, wanneer alternatieven hebben gefaald.
 - 6 De gemeente spant zich maximaal in om de structuur rondom de dierenambulance en dierenasiels minimaal in stand te houden en waar nodig te verbeteren.
 - 7 De gemeente serveert op recepties en andere bijeenkomsten alleen voeding en hapjes die ofwel vegetarisch zijn ofwel gemaakt van biologisch vlees.
 - 8 In het bedrijfsrestaurant van de gemeente wordt dagelijks, naast het reguliere aanbod, ook een vegetarisch Menu van de Dag aangeboden om het bewustzijn rondom de effecten van vlees te vergroten.
 - 9 Vanwege het grote risico's voor fauna én ter voorkoming van zwerfafval, laat de gemeente Hellendoorn geen ballonnen meer op bij festiviteiten, maar geeft op een andere manier vorm aan de feestvreugde. De gemeente roept andere organisaties op om hetzelfde te doen.
-

10 | Vuurwerk

Vuurwerk is feestelijk en (vaak) mooi om te zien, maar leidt ook tot veel overlast. Jaarlijks is er in onze gemeente voor tienduizenden euro's schade en gebeuren er vele ongelukken. De hoeveelheid vuurwerkafval is enorm en voor veel mensen en dieren is oud & nieuw door vuurwerk geen feestelijke gebeurtenis.

Landelijk is er een meerderheid van de mensen voor centrale vuurwerkshows in combinatie met het afschaffen van consumentenvuurwerk. GroenLinks pleit daar ook voor. In de tussentijd pleit GroenLinks in Hellendoorn voor de volgende maatregelen:

Actiepunten

- 1 De gemeente wijst zelf actief vuurwerkvrije zones aan en geeft inwoners ook nadrukkelijk de gelegenheid om vuurwerkvrije zones aan te vragen.
- 2 De gemeente doet in de periode 2018-2022 een onderzoek naar de mogelijkheden voor (een) centrale vuurwerkshow(s) en houdt de landelijke ontwikkelingen scherp in de gaten met betrekking tot een verbod op consumentenvuurwerk, zodat er zo snel mogelijk kan worden geanticipeerd.
- 3 Vuurwerkvoorlichting aan jongeren wordt uitgebreid. Naast aandacht voor veilig afsteken worden ook de effecten op de omgeving, dieren, kwetsbare mensen, vernielingen en afval meegenomen in de voorlichting.
- 4 De gemeente maakt van plekken waar veel (wilde) dieren zijn, zoals natuurgebieden en hondenuitlaat en -losloopgebieden, met oud & nieuw vuurwerkvrije zones en handhaaft hier ook op.

11 | Eerlijk, duurzaam, fairtrade en groen inkopen

Om de omslag naar een groene economie te bevorderen, moet de gemeente zelf een voorbeeld zijn. Dit kan heel concreet worden vormgegeven in de wijze waarop de gemeente inkoopt. GroenLinks wil dan ook de volgende maatregelen nemen:

Actiepunten

- 1 De gemeente neemt duurzaamheidseisen op in alle aanbestedingstrajecten.
 - 2 De gemeente koopt zo lokaal mogelijk in. Dit versterkt niet alleen onze lokale economie en werkgelegenheid, maar zorgt er ook voor dat vervoersbewegingen worden gereduceerd wat weer goed is voor klimaat en milieu.
 - 3 Om wereldwijd eerlijke handel te bevorderen zorgt de gemeente ervoor dat zij de onlangs verworven titel 'Fairtrade gemeente' behoudt en subsidieert indien nodig de stichting Fairtrade voor concrete projecten.
-

A person with short, light-colored hair is seen from behind, wearing a bright green jacket. The jacket has the words "GROEN LINKS" printed in white, bold, sans-serif capital letters on the back. The person is standing outdoors on a paved surface, with trees and a building visible in the background. The overall image has a slightly faded, semi-transparent appearance.

**GROEN
LINKS**

HOOFDSTUK 2

LINKS

12 | Zorg

Sinds 2015 heeft de gemeente er veel nieuwe taken bijgekregen op het gebied van WMOzorg en Jeugdzorg. Dit was en is niet altijd gemakkelijk, vooral niet omdat het overdragen van deze taken van Rijk naar gemeente gepaard ging met forse bezuinigingen en bovendien in een (te) snel tempo ging. Hierdoor hebben inwoners vaak in onzekerheid gezeten en hebben zorgaanbieders het ook niet makkelijk gehad.

Inmiddels hebben we veel zaken goed op orde en dat is mooi. Maar dat wil niet zeggen dat er niets te verbeteren valt. Integendeel, na ruim drie jaar ervaring op te hebben gedaan wordt het tijd om bij te sturen; zodat de zorgvrager meer centraal staat, mantelzorgers goed ondersteund en ontlast worden en zorgaanbieders minder belast worden met onnodige bureaucratie. Dat laatste geldt speciaal voor kleinschalige zorgaanbieders die het extra moeilijk hebben.

Actiepunten

- 1 Maatwerk, op basis van de zorgvraag, moet bij elke vorm van zorg centraal staan. Dit houdt niet op bij de gemeentegrens. Standaardoplossingen doen geen recht aan de kracht en ondersteuningsvraag van de individuele zorgvrager.
- 2 Zorgvragers krijgen een vast aanspreekpersoon bij de gemeente, waar zij met al hun vragen terecht kunnen, ook als het vragen zijn waar ook andere afdelingen bij betrokken zijn (zoals woningaanpassingen). Deze persoon coördineert de vragen, zorgt ervoor dat deze op de juiste plek worden behandeld en koppelt deze terug naar de zorgvrager.
- 3 In samenspraak met de WMO-raad en eventuele andere groeperingen zoals de ouderenbonden wordt onderzocht hoe het kan dat de onafhankelijke cliëntondersteuning die de gemeente aanbiedt relatief onbekend is bij zorgvragers en wordt een plan van aanpak gemaakt om dit te verbeteren.
- 4 Er wordt een cliëntvertrouwenspersoon geïntroduceerd in het sociaal domein. Doel hiervan is het op laagdrempelige wijze bespreken van klachten en onvrede om gezamenlijk naar een bevredigende oplossing te zoeken. Dit maakt het makkelijker voor cliënten om zaken bespreekbaar te maken en voorkomt hiermee ook hopelijk veel formele procedures die tijd en geld kosten.
- 5 De werkwijze rondom Buurt aan Zet moet opnieuw tegen het licht worden gehouden in samenspraak met in elk geval Plaatselijk Belangen en de Dorpsraad. De theorie over en de geografische begrenzing van de woonservicegebieden wordt niet als reëel ervaren. Hier moet ook de werkwijze van de VIA-teams in worden meegenomen.
- 6 Onderzocht wordt op welke wijze de gemeente wanbetalers van de zorgpremie, en eerste levensbehoeften zoals huur en energie kan (laten) ondersteunen.
- 7 De eigen bijdrage in de WMO wordt afgeschaft voor mensen met een inkomen tot 130% van het minimuminkomen. Voor mensen met een inkomen boven deze grens wordt de eigen bijdrage op basis van de omvang van de zorgvraag en het inkomen gemaximeerd op 250 euro.

8 Mensen die huishoudelijke hulp nodig hebben krijgen naast hun reguliere hulp twee keer per jaar recht op een 'grote servicebeurt'. De gemeente gaat in gesprek met de inwoners om de behoefte te achterhalen om deze servicebeurt in te vullen.

9 Initiatieven vanuit inwoners, onder andere door het Right to Challenge, moet verder worden gestimuleerd, ook binnen het sociaal domein.

10 De gemeente introduceert deelscootmobielen in verzorgingshuizen en op andere plekken waar veel mensen met een mobiliteitsbeperking bij elkaar wonen. Hierdoor wordt voorkomen dat scootmobielen ongebruikt worden.

11 Communicatie met cliënten binnen het sociaal domein moet altijd in begrijpelijke taal. Hiervoor kan bijvoorbeeld Ieder(in), netwerk voor mensen met een beperking of chronische ziekte, worden geconsulteerd.

12 De gemeente zorgt ervoor dat de bureaucratie naar zorgaanbieders wordt verminderd. Dat doet ze door meer afstemming te zoeken met andere Twentse gemeenten zodat niet elke gemeente weer eigen regels heeft. Daarnaast kan de kwalitatieve toetsing eenvoudiger en daarmee beter. Als een zorginstituut een erkend kenmerk heeft, zoals HKZ of CIO, is dat de beste manier om kwaliteit in beeld te brengen en kan verdere uitvraag zoveel mogelijk worden beperkt.

13 Voor aanbieders van kleinschalige zorg is het ondoenlijk om alle procedures rondom inkoop, aanbesteding en andere trajecten goed te kunnen volgen. Daarom organiseert de gemeente op reguliere basis en zeker wanneer daar aanleiding toe is een overleg waarin hen precies wordt verteld welke ontwikkelingen er spelen en hoe zij daarin ondersteund kunnen worden. Voor overleg met grote aanbieders die in meerdere gemeenten actief zijn wordt dit primair binnen Samen14 opgepakt, maar vervult de gemeente ook een rol als dit niet voldoende is.

14 De gemeente wordt veel scherper in waar het wil samenwerken met de 14 Twentse gemeenten, omdat we onze lokale kracht niet willen verliezen. Een goed voorbeeld waar dit mis ging is de kwestie rondom het vervoer van en naar de dagbesteding. Hier is een goed functionerend systeem met betrokken vrijwilligers om zeep geholpen. Hellendoorn gaat alleen samenwerken binnen Samen14 als dat overduidelijk in het belang van onze eigen gemeente is.

15 De gemeente zorgt ervoor dat gebouwen en de openbare ruimte goed toegankelijk zijn voor mensen met een beperking en maakt hiervoor gebruik van de toetsingseisen voor het behalen van een ITS.

13 | Onderwijs

GroenLinks wil kansrijk onderwijs met scholen waarin kinderen opgroeien tot zelfbewuste en nieuwsgierige volwassenen die vol zelfvertrouwen hun weg vinden in de moderne samenleving. Dat begint al op de basisschool. GroenLinks wil meer 'brede scholen': basisscholen die ook voor- en naschoolse activiteiten organiseren. Op deze brede scholen krijgen kinderen niet alleen les, maar is ook ruimte voor spelen, sport, natuur en cultuur.

Als het gaat om voortgezet onderwijs staan er de komende periode ook veel ontwikkelingen op de rol, met name rondom de huisvesting van Reggesteyn. GroenLinks wil dat de gemeente zich er sterk voor maakt dat leerlingen voor een breed aanbod in onze gemeente terecht kunnen in een leerzame, duurzame en gezonde leeromgeving. Daarnaast wil GroenLinks het ook voor volwassenen mogelijk maken om zich te blijven ontwikkelen.

Actiepunten

- 1 De gemeente stimuleert en faciliteert in de verdere ontwikkelingen van brede scholen, ook in de kleinere kernen.
- 2 De gemeente draagt er zorg voor dat de verbinding tussen peuterspeelzaal, kinderopvang, basisscholen en verenigingen op het gebied van sport, cultuur, natuur en ontwikkeling zo goed mogelijk is en kijkt welke stappen er kunnen worden gezet om dit nog verder te verbeteren.
- 3 Bij Reggesteyn leven initiatieven om (een gedeelte van) de nieuwe school klimaatneutraal en bio-based te laten bouwen, waarbij de leerlingen zelf bijdragen aan de bouw in het kader van hun educatie. De gemeente stimuleert dit maximaal en maakt hierover afspraken met Reggesteyn.
- 4 De gemeente stimuleert initiatieven voor de ontwikkeling van volwassenen, zoals het Taalpunt en andere cursussen (o.a. Digisterker).
- 5 De gemeente faciliteert een platform waar vraag en aanbod op het gebied van kennis, ontwikkeling en educatie bij elkaar komen. ZINiN heeft aangegeven via de ZINiN Academy een dergelijk initiatief te willen ontplooiën, waarbij ook andere organisaties zoals De Welle en IVN kunnen aansluiten.

14 | Werk & inkomen en economie

GroenLinks gelooft in een groene en duurzame economie, met een duurzame arbeidsmarkt. GroenLinks gelooft ook in een lokale economie. Hoe meer producten en diensten we binnen Hellendoorn zelf kunnen organiseren en inkopen, hoe beter dat is voor de werkgelegenheid in onze gemeente. Bovendien scheelt het heel veel vervoer. Voor een sterke economie moet ook het verder versterken van het centrum van Nijverdal worden voortgezet. Het masterplan is inmiddels in uitvoering, maar nog niet klaar.

Overige punten rondom economische zaken staan beschreven in de punten 3 (circulaire economie), 8 (economie), 9 (toerisme en recreatie) en 10 (landbouw).

Als het gaat om inkomen, wil GroenLinks dat alle inspanningen van de gemeente erop gericht zijn dat mensen die kunnen werken worden ondersteund in hun zoektocht naar werk. Voor mensen die niet tot nauwelijks meer zicht hebben op betaald werk wordt aan de hand van de persoonlijke situatie gekeken naar het beste alternatief. GroenLinks wil dat de overheid mensen weer gaat vertrouwen en ze niet lastig valt met allerlei bureaucratie.

Actiepunten

- 1 Alle inspanningen van de gemeente moeten, bij mensen bij wie dat mogelijk is, gericht zijn op het verkrijgen van betaald werk. Bij mensen bij wie daar geen zicht op is wordt een passend alternatief afgesproken. De gemeente stopt daarom met het vragen van een tegenprestatie in de bijstand. Dat levert alleen maar onnodige bureaucratie en frustratie op.
- 2 De gemeente ontplooit samen met werkgevers nieuwe initiatieven om mensen aan het werk te helpen, die naast succesvolle initiatieven als het Talentenportaal gaan bestaan.
- 3 De gemeente ondersteunt mensen in een uitkeringssituatie die een eigen bedrijf willen starten door ze de mogelijkheid te geven om binnen een realistische tijd (3-6 maanden) hiermee bezig te gaan met behoud van uitkering.
- 4 De gemeente zet in op duurzame uitstroom naar de arbeidsmarkt door uitkeringsgerechtigden (vak-)opleidingen met een volledig diploma aan te bieden, waardoor hun kansen op de arbeidsmarkt vergroten.
- 5 De gemeente start met een proef van een jaar met betrekking tot repressievrije bijstand. Hierbij zullen regels en controles voor bijstandsgerechtigden worden geschrapt. Het loslaten van regels en controles en het toestaan van meer bijverdiensten naast hun bijstand, zorgt ervoor dat mensen sneller aan werk komen.
- 6 Zodra het wettelijk mogelijk is, start de gemeente met een experiment voor een basisinkomen.
- 7 Wat de verdere ontwikkelingen rondom Soweco ook zijn, de gemeente stelt altijd het belang van de mensen die bij Soweco werken voorop. Dit gaat boven financieel belang voor de gemeente.

15 | Armoedebeleid

Ruim één op de twaalf Nederlandse kinderen groeit op in armoede. GroenLinks wil gelijke kansen en recht op een fatsoenlijk inkomen voor iedereen. Armoede komt ook in Hellendoorn voor. GroenLinks wil dat zoveel mogelijk terugdringen. Niet alleen door armoedebeleid, maar ook door ervoor te zorgen dat mensen in de bijstand meer mogen bijverdienen.

Actiepunten

1 Het armoedebeleid en het bijbehorende budget wordt minimaal gehandhaafd op het niveau van 2017 en hier wordt zeker niet op bezuinigd. De gemeente continueert de huidige regelingen en ontwikkelt deze verder naar regelingen die beter zijn voor de doelgroep.

2 De gemeente gaat het armoedebeleid in nauw overleg met het Netwerk Sociale Zekerheid, waaronder Cliëntenplatform Werk & Inkomen, de uitvoerende particuliere organisaties (BOOM, Hulpfonds, Voedselbank en Huiskamer en Steunpunt Minima verder ontwikkelen en verbeteren. Daarbij willen we zoveel mogelijk maatwerk leveren en het bereik vergroten. Waar mogelijk en nodig sluiten ook andere partijen aan zoals de woningstichting.

3 Als het nodig is om de Voedselbank financieel te ondersteunen vanwege de noodgedwongen verhuizing, doet de gemeente dat.

4 Om een sociaal isolement en/of minder gezond leven als gevolg van armoede te voorkomen, zeker bij kinderen, spant de gemeente zich maximaal in om in overleg met verenigingen te onderzoeken hoe mensen en kinderen die in armoede leven toch actief kunnen zijn binnen een vereniging. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van het jeugdsportfonds van de provincie.

5 Particuliere initiatieven, zoals de stampottenactie rond kerst en de kledingbeurs in de Kruidenwijk, worden door de gemeente maximaal ondersteund en gefaciliteerd. Dit kan door het beschikbaar stellen van materialen of locaties en door het vergroten van het bereik van het evenement.

16 | Nieuwe Hellendoorners (vluchtelingen, statushouders en integratie)

GroenLinks vindt dat Hellendoorn gastvrij moet zijn naar vluchtelingen die vanwege verschrikkelijke ervaringen zoals oorlog hun land van herkomst hebben moeten verlaten en al hun zekerheden achter hebben moeten laten.

Soms verblijven deze 'nieuwe Hellendoorners' kortdurend in onze gemeente, zoals tijdens de noodopvang in het voorjaar en de winter van 2015 in de Voordam en in Hancate. GroenLinks is trots op de manier waarop vele inwoners zich destijds hebben ingespannen om dit te laten slagen.

Als nieuwe Hellendoorners voor langere tijd of permanent in onze gemeente komen, is het van nog groter belang om er samen met hen voor te zorgen dat ze echt onderdeel worden van onze samenleving. Hier moeten we ons gezamenlijk voor inspannen.

Gelukkig vinden de meeste migranten hun weg in de Nederlandse en Hellendoornse samenleving. Wie nog langs de kant staat, moet zijn kansen vergroten en de taal leren. GroenLinks wil achterstanden van migranten wegwerken en culturele en religieuze taboes doorbreken.

In een open samenleving is er ruimte voor culturele en religieuze verschillen. GroenLinks beoordeelt niemand op zijn afkomst, maar iedereen op zijn gedrag. Iedereen is vrij binnen de grenzen van de wet. Dat is de kern van de visie van GroenLinks.

Actiepunten

- 1 Integratie begint met taal. De gemeente moet ervoor zorgen dat taalonderwijs voor migranten gericht is op volwaardig meedoen in de samenleving. Dat kan via scholing, een eigen bedrijf of werk. Asielzoekers krijgen taallessen vanaf het moment dat ze in Nederland zijn, en asielkinderen gaan naar school. Dat is de snelste weg naar integratie. Dat betekent ook dat de gemeente zich maximaal inspant om nieuwe Hellendoorners aan passend werk te helpen waarbij ze sociaal betrokken worden in de samenleving en uitgedaagd worden om Nederlands te leren.
- 2 Concreet betekent dit dat de gemeente moet inzetten op extra taallessen naast de inburgering.
- 3 Veel mensen kampen met traumatische ervaringen. De dichtstbijzijnde traumapsycholoog zit in Zwolle. De gemeente gaat voor hen de reiskosten betalen.
- 4 De gemeente ondersteunt de activiteiten van Vluchtelingenwerk met het volledige budget dat de gemeente hiervoor ontvangt.
- 5 Met (sport)verenigingen worden afspraken gemaakt om met name de kinderen onder vluchtelingen en statushouders zo optimaal mogelijk te laten deelnemen aan hun activiteiten.
- 6 In geval van internationale crisis met grote vluchtelingenstromen tot gevolg, zoals eind 2015, neemt Hellendoorn weer haar verantwoordelijkheid als er noodopvang benodigd is. Op basis van de goede ervaringen die we hebben opgedaan doen we dat weer in goede samenspraak met inwoners.

17 | LHBT+

GroenLinks wil een samenleving waarin iedereen zich zonder belemmeringen thuis voelt. Het maakt daarbij niet uit of je op mannen, vrouwen of allebei valt. Ook je geslacht mag er niet toe doen. Of je jezelf nou als man, vrouw, of iets daar tussenin beschouwt, je hebt dezelfde rechten en plichten als iedereen en dat zou vanzelfsprekend moeten zijn.

Toch is dat nog lang niet voor iedereen zo. Er zijn nog steeds mensen die niet voor hun geaardheid uit durven komen of zich hierdoor beperkt voelen. Dat moet anders, dus dat vraagt extra inspanning.

Actiepunten

- 1 De gemeente spant zich er voor in dat op alle basisscholen en middelbare scholen voorlichting wordt gegeven over seksuele diversiteit.
 - 2 De gemeente stelt extra middelen beschikbaar om de acceptatie van LHBT+ers te bevorderen. Initiatieven hiervoor laten we aan de samenleving zelf.
 - 3 De gemeente continueert het initiatief van het CDA om jaarlijks op Coming Out Day de regenboogvlag voor het Huis voor Cultuur en Bestuur te laten wapperen en moedigt instellingen, bedrijven en bewoners aan om hetzelfde te doen.
 - 4 De gemeente neemt geen weigerambtenaren aan als buitengewoon ambtenaar van de burgerlijke stand.
-

18 | Racisme en discriminatie

GroenLinks wil gelijke kansen voor iedereen. Het doet er niet toe of je wieg stond in Daarlerveen of Casablanca, of je gelovig bent of ongelovig, man of vrouw, homo of hetero, jong of oud. Discriminatie is verboden, maar komt in de praktijk nog vaak voor. GroenLinks wil dat ook in Hellendoorn bestrijden.

Wie te maken heeft gehad met discriminatie weet hoe kwetsend dit is. Maar het is ook frustrerend om vals te worden beschuldigd van discriminatie. GroenLinks wil dat het verbod op discriminatie strenger wordt gehandhaafd. Meldingen moeten serieus worden genomen en vlot worden behandeld.

Actiepunten

- 1 De gemeente faciliteert jaarlijks een bijeenkomst voor inwoners waarin met lokale sprekers in gesprek gegaan kan worden over discriminatie op welke grondslag dan ook.
 - 2 De gemeente gaat voor eigen vacatures anoniem solliciteren invoeren, zodat er geen onderscheid kan worden gemaakt op bijvoorbeeld leeftijd, geslacht of afkomst.
 - 3 De gemeente gaat jaarlijks op 21 maart op een samen met inwoners te bepalen wijze aandacht besteden aan de door de VN uitgeroepen Internationale dag tegen Racisme en Discriminatie.
-

19 | Sport

Als het gaat om sport doet Hellendoorn het goed. In 2016 werden we zelfs uitgeroepen tot Sportgemeente van het jaar. Dat is iets om trots op te zijn, en dat is GroenLinks ook. Want sport is niet alleen goed voor de gezondheid, maar ook voor de sociale structuur van Hellendoorn. Sport verbreedert. Het gaat dus goed, maar dat wil niet zeggen dat het niet beter kan. GroenLinks stelt dan ook de volgende actiepunten voor:

Actiepunten

- 1 Voor verenigingen die in de zaal sporten, is het vaak lastiger om de financiën op orde te krijgen dan voor buitensportverenigingen. Daarom gaat de gemeente toestaan dat er sponsorborden in de gemeentelijke gymzalen mogen hangen.
- 2 De zorgvloer bij 't Ravijn staat al zo lang voor het grootste deel leeg dat het niet meer realistisch is om te verwachten dat deze nog volledig aan zorgpartijen zal worden verhuurd. Daarom gaat de gemeente de zorgvloer ter beschikking stellen aan sportverenigingen, waarbij verenigingen die zorg en sport verbinden voorrang krijgen (zoals het sporten voor mensen met een beperking), en voor (sport)initiatieven van en voor ouderen, zoals indoor jeu-de-boules.
- 3 De gemeente maakt het mogelijk dat sportverenigingen die dat willen het onderhoud van hun eigen accommodatie (deels) van de gemeente overnemen, mits dat niet ten koste gaat van de werkgelegenheid van de medewerkers van Soweco.
- 4 De gemeente gaat opnieuw kijken naar haar subsidiebeleid. Grootschalige evenementen als de Hellendoorn Rally moeten inmiddels op eigen benen kunnen staan en ontvangen geen subsidie meer. In plaats daarvan subsidieert de gemeente nieuwe sportevenementen die zich nog verder moeten ontwikkelen.
- 5 De capaciteit van het sportpark Gagelman loopt tegen zijn beperkingen aan. De gemeente moet Gagelman door middel van een integrale aanpak opnieuw vormgeven, waarbij de clubs die gebruiken maken van het sportpark actief worden betrokken en een duidelijke stem hebben in de oplossing van het capaciteitsprobleem.

20 | Kunst en cultuur

Kunst en cultuur zijn van grote maatschappelijke waarde. GroenLinks maakt zich sterk voor een bruisende culturele sector. Voor GroenLinks is Kunst en cultuur dan ook niet het sluitstuk van de begroting. De afgelopen jaren is er veel gebeurd. Zo is er begonnen met het door en voor inwoners opstellen van een nieuwe Cultuurvisie. Hier heeft GroenLinks veel waardering voor.

Ook culturele organisaties zoals ZINiN hebben de afgelopen jaren bewezen dat ze een onmisbare bijdrage leveren. Kunst en cultuur is in elke kern bereikbaar, en dat willen we zo houden.

GroenLinks heeft echter één grote kanttekening: wij vinden het culturele klimaat in onze gemeente soms te braaf. Kunst en cultuur is er ook om mensen te prikkelen en ze uit te dagen. Hier zou wat GroenLinks betreft de komende vier jaar wat aan kunnen gebeuren.

Actiepunten

- 1 De gemeente gaat door met het maken en blijven ontwikkelen van de cultuurvisie, waarbij niet de gemeente maar inwoners het stuur in handen hebben. Zo is er sprake van een dynamische cultuurvisie met bijbehorende uitvoeringsagenda.
 - 2 De gemeente initieert een culturele en sociale broedplaats door een gebouw beschikbaar te stellen waar inwoners eigen initiatieven kunnen ontplooiën. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om bandjes die een oefenruimte nodig hebben, of om een schildersclubje dat ruimte zoekt, of om kleinschalige toneelvoorstellingen. Maar ook sociale initiatieven gericht op ontmoeting zijn mogelijk, zoals gezamenlijk koken en eten of gezamenlijk sporten. De gemeente stelt de kaders vast waaraan initiatieven moeten voldoen, maar laat de initiatieven aan inwoners zelf. Over de gebruiksafspraken worden afspraken gemaakt. De gemeente legt tevens het dak van dit gebouw vol met zonnepanelen om alle kosten zoveel mogelijk te drukken. Op termijn kan de locatie van Reggesteyn aan de Willem de Clerqstraat hiervoor geschikt zijn.
 - 3 Veel mensen willen best een (cultureel) evenement organiseren in Hellendoorn, maar haken af vanwege het woud van vergunningen en subsidies. De gemeente introduceert in samenwerking met partijen als ZINiN en De Welle evenementencoaches. Dat zijn vrijwilligers die helpen bij het aanvragen van de juiste ontheffingen en vergunningen bij de gemeente en eventueel bij het aanvragen van subsidies bij externe partijen.
 - 4 De gemeente stimuleert in samenwerking met Op naar Nijverdal, maar ook met winkeliersverenigingen in de kernen, dat leegstaande panden zoveel mogelijk worden gevuld met exposities of workshops van en voor inwoners van onze gemeente. De initiatieven hiervoor laten we uit de samenleving komen. Dit is goed voor het culturele klimaat en voor reuring in het centrum.
 - 5 Een goed lokaal media-aanbod is belangrijk voor het culturele klimaat en als waakhond voor de lokale democratie. De gemeente draagt daarom zorg voor een goed functionerende lokale omroep die financieel duurzaam is georganiseerd.
-

A man in a grey suit and light blue shirt is smiling and looking down at a woman with long, wavy brown hair. They are standing outdoors in front of a Domino's restaurant. There are several balloons in shades of orange, white, and black. The background shows a brick building with a tiled roof and a sign for 'Foto Vaklab' and 'Domino's'.

HOOFDSTUK 3

**OPTIMISTISCH &
VOORUITSTREVENDE**

21 | Nieuwe democratie

De traditionele democratie zoals we die nu al heel lang kennen staat onder druk. En dat is logisch. Moderne mensen nemen geen genoegen meer met het slechts eens in de vier jaar uitbrengen van hun stem. Inwoners van nu willen continu betrokken zijn. Ze willen meepraten én meebeslissen, zeker als het zaken betreft die henzelf of hun directe leefomgeving betreffen.

De gemeente heeft de afgelopen vier jaar al geëxperimenteerd met nieuwe initiatieven op het gebied van democratie. Dat heeft geleid tot mooie dingen, zoals het in co-creatie ontwerpen van het Masterplan voor het centrum van Nijverdal en de vernieuwende wijze waarop de cultuurvisie door inwoners wordt vormgegeven.

Echter, er zijn ook zaken aan de orde geweest waar inwoners slechte ervaringen met 'de allesbepalende overheid' hebben opgedaan, zoals de kwestie rondom de maximumsnelheid op de noordzuidverbinding in Hellendoorn, waar het uiteindelijk toch nog goed kwam, en de kwestie rondom het tracé van de F35.

Mensen willen meer invloed en GroenLinks begrijpt dit volkomen. Wij willen dan ook dat er de komende vier jaar volop wordt ingezet op het innoveren van ons lokale democratische bestel. Daarbij moeten we ons niet laten ontmoedigen als er eens een keer iets niet zo goed lukt. Dat is inherent aan het proberen van nieuwe dingen, en politiek is nu eenmaal niet voor bange mensen. Inwoners moeten maximale ruimte krijgen van de overheid voor het ontplooiën van eigen initiatieven.

Actiepunten

1 De gemeente bouwt het begrip 'right to challenge' verder uit. Het 'right to challenge' is door GroenLinks in Hellendoorn geïntroduceerd en houdt in dat burgers mogen aankloppen bij gemeenten met een idee om een bestuurlijke taak beter uit te voeren voor het zelfde of minder geld. Zo hebben inwoners van Haarle bijvoorbeeld het groenonderhoud van de gemeente overgenomen. De gemeente gaat de mogelijkheden van 'right to challenge' zoveel mogelijk in het beleid opnemen en draagt het actief uit.

2 De gemeente bouwt het concept right to Challenge de komende vier jaar uit richting Buurtrechten. Hiervoor worden naast het right to challenge het 'right to bid' en het 'right to build' geïntroduceerd.

Het right to bid sluit aan op het right to challenge en geeft aan dezelfde groep inwoners het recht om een financieel bod uit te brengen op een bepaald gebouw of stuk grond dat eigendom is van de gemeente, maar van waarde wordt geacht voor een buurt. Inwoners krijgen de gelegenheid om te bieden en hun bod uit te werken, waarna de gemeente het serieus in overweging moet nemen. In dat traject is het de gemeente niet toegestaan om het gebouw of de grond te verkopen aan derde partijen. Het right to bid moet ook gelden bij plannen voor tijdelijke exploitatie.

HOOFDSTUK 3 OPTIMISTISCH & VOORUITSTREVENDE

Het 'Right to Build' tenslotte maakt het burgers mogelijk om via een eenvoudige procedure(gebieds)ontwikkelingsplannen te maken voor hun buurt en de inwoners medezeggenschap te geven over hoe hun buurt er in de toekomst uit komt te zien. In de huidige procedures gaat dat via inspraak. Onder de noemer van 'right to build' moet worden gezien hoe deze inspraak verder kan worden ontwikkeld naar medezeggenschap.¹¹

3 De gemeente stoft de nota burgerinitiatief weer af en transformeert deze naar een 'inwonerssessie'. Dat betekent dat wanneer er 50 handtekeningen van inwoners zijn verzameld, inwoners zaken op de agenda van een raadscommissie kunnen zetten, en indien dit tot concrete voorstellen leidt uiteindelijk op de agenda van de raad. Uiteraard geldt dit alleen voor zaken die niet via de reguliere weg besproken worden en die passen binnen de wet.

4 De gemeente steekt altijd in op het betrekken van inwoners aan de voorkant van trajecten. Hoe meer inwoners vanaf het begin mogen meedenken, hoe kansrijker het is dat een traject breed zal worden gedragen. De gemeente behoudt echter de mogelijkheden voor een referendum als een mogelijkheid voor inwoners om zich over zeer concrete zaken uit te spreken.

22 | Het betrekken van jongeren

Jongeren voelen vaak een grote afstand tot de politiek. Vaak wordt dit aan desinteresse van jongeren geweten, maar dat is niet terecht. De gemeente maakt het voor alle inwoners al lastig om politieke invloed aan te wenden, maar voor jongeren helemaal.

Om dit te verbeteren ontplooit de gemeente al wel waardevolle initiatieven, zoals tijdens de jaarlijkse Roefeldag voor basisschoolleerlingen en tijdens de Democratiedagen voor scholieren van Reggesteyn. GroenLinks vindt echter dat de gemeente hier verder mee moet gaan.

Actiepunten

1 De gemeente Hellendoorn introduceert weer een jongerenraad voor jongeren van ca. 12-18 jaar. Aan deze jongeren wordt beleid dat hen raakt in begrijpelijke taal (dus niet via beleidsnota's) gepresenteerd, waarna de jongerenraad hier advies over kan geven. De jongerenraad krijgt ook het recht om zelf onderwerpen in te brengen en te bespreken, waarna zij ongevraagd een voorstel richting de gemeenteraad mogen doen.

2 De gemeente introduceert een Kinderraad en een Kinderburgemeester voor kinderen van de basisschool. Van elke school in onze gemeente zullen kinderen in deze raadvertegenwoordigd zijn. Voor een plan van aanpak kijken we onder andere bij de gemeente Hilversum.¹²

HOOFDSTUK 3 OPTIMISTISCH & VOORUITSTREVENDE

23 | Privacy en ICT

GroenLinks vindt privacy belangrijk. Het is nergens voor nodig dat de overheid alles van inwoners weet. GroenLinks vindt dat overheden onder de vlag van veiligheid veel te veel informatie over inwoners verzamelt, waarvan we niet weten wat er precies mee gebeurt. Zelfs mensen die zeggen: “maar als je niks te verbergen hebt, maakt dat toch niets uit?”, zullen niet zo snel hun telefoon vrijwillig aan een vreemde afgeven om Whatsapp- en mailberichten te laten lezen. Privacy moet zowel gewaarborgd worden in de openbare ruimte als in de computersystemen van de gemeente.

Actiepunten

- 1 De gemeente schakelt voor haar webhosting over naar een groene hostingservice. Dat zijn bedrijven die o.a. de website regelen, en erg innovatief zijn op het gebied van digitale veiligheid. En dat alles op een zo energiezuinige manier.
- 2 De gemeente maakt zoveel mogelijk gebruik van actuele versies van open source software.
- 3 De gemeente zorgt ervoor dat persoonlijke informatie van inwoners alleen toegankelijk is voor ambtenaren die deze informatie aantoonbaar nodig hebben en legt dit ook goed vast.
- 4 De gemeente is zeer terughoudend met cameratoezicht. Elke plaatsing van camera's moet aan de gemeenteraad worden voorgelegd met een beschrijving van het doel van de plaatsing. Hierop wordt ook gemonitord en de gemeente mag de camerabeelden niet gebruiken voor andere doeleinden dan vastgelegd in het raadsvoorstel.
- 5 De gemeente draagt uit dat (commercieel) dronegebruik boven bewoonde gebieden verboden is en handhaaft hier op.

24 | Spelregels en uitgangspunten voor het gemeentebestuur

Naast het maximaal ruimte geven aan inwoners bij het verder vormgeven van het beleid in onze gemeente, moet het gemeentebestuur zichzelf ook committeren aan bepaalde afspraken. GroenLinks stelt het volgende voor:

- 1 De gemeente organiseert in de periode 2018-2022 in alle kernen eenmaal een informele raadsvergadering, waarbij inwoners zelf mogen bepalen welke punten er op de agenda komen.
 - 2 De gemeente spreekt uit dat de forse schuldenlast in de periode 2018-2022 omlaag moet.
 - 3 De gemeente spreekt uit dat, wie er ook het college gaan vormen, de oppositiepartijen als gelijke partners worden gezien. Zij krijgen op hetzelfde moment dezelfde informatie en voorstellen vanuit de oppositie worden altijd op hun inhoudelijke merites beoordeeld.
-

HOOFDSTUK 1 GROEN

- 1 <http://www.nu.nl/duurzaam/4435260/nederland-loopt-achter-gebied-van-duurzame-energie.html>
- 2 <https://www.trouw.nl/groen/nederland-voorlaatste-op-eu-lijst-duurzame-energie~af5eeddb/>
- 3 <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/milieu/duurzame-stad/energie/aanpak-energie-besparen-enopwekken/energieplan/>
- 4 <https://www.nu.nl/wonen-en-interieur/4142700/voldoende-bewijs-groene-wijken-mensen-gezondermaken.html>
- 5 <https://www.duurzaamnieuws.nl/groene-schoolpleinen-belangrijk-voor-gezonde-ontwikkeling-van-kinderen/>
- 6 <https://www.humancapitalcare.nl/nl/branches/onderwijs/werkgever/onderwijsnieuwsbrief/gelukkiger-ingroene-omgeving/>
- 7 <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/geveltuinen/>
- 8 <https://www.groeneschoolpleinen.nl/waarom>
- 9 <https://www.ivn.nl/afdeling/alphen-aan-den-rijn/activiteiten/tegel-eruit-plant-erin>
- 10 <https://www.tinyhousenederland.nl/>

HOOFDSTUK 3 OPTIMISTISCH & VOORUITSTREVENDE

- 11 <https://www.lsabewoners.nl/buurtrechten/>
- 12 https://www.hilversum.nl/Home/Bestuur/Gemeente_raad/Kinderpolitiek



GROENLINKS
HELLEDOORN